

Prošlog petka u Saboru se je raspravljalo Izvješće poslovanja slobodnih zona u 2011. i 2012. godini. Rasprava je započela konstatacijom kako je to veliki iskorak jer je prvi puta (sic!) izrađena analiza glede poslovanja slobodnih zona. Jasno, svi su podržali, uz poneki začim - politički folklor, slobodne zone i podržali daljni razvoj slobodnih zona. Činjenica da u Hrvatskoj imamo 14 slobodnih zona a u EU svega 70 nikoga posebno nije zabrinjavalo. Iako kao stari drug izbjegavam komentirati klasne i ine odnose, ovaj put to nikako nisam mogao izbjeći. Što su to slobodne zone i koji im je smisao?

Slobodne zone nekada su se nazivale slobodne carinske zone. Slobodne carinske zone trebale su biti dodatna podrška samoupravnom sustavu. Naprosto na određenom kontroliranom području dozvoljavalo se stranim investitorima, ali i udruženom radu, da investiraju kako bi smanjili nezaposlenost i povećali nacionalni BDP. U slobodnim carinskim zonama ulaz samoupravnog sustava bio je zapravo zabranjen. Pod sintagmom kako tvrtke u slobodnim carinskim zonama neće plaćati carinu na uvezenu robu, pri tome su se jasno dodjelivale i mnoge druge koncesije koje su odstupale od tadašnjeg gospodarskog sustava, dalo im je „krsno ime“. Pokušaji rješavanja problema putem slobodnih carinskih zona nije uspio onda kao što to neće ni danas.

Nastanak slobodnih carinskih zona nije od jučer. Generalno u povijesti često se susrećemo sa slobodnim carinskim zonama raznog nazivalja. Smisao je uvijek bio da se dinamizira poslovanje. Posebno velike morske luke imale su izgrađene značajne skladišne kapacitete koje je valjalo iskoristiti. Nakon skladišta dolazi faza pakiranja i prepakiranja, potom, faza sklapanja pojedinih komponenti, itd. Danas u slobodnim carinskim zonama dominiraju multinacionalne kompanije koje na tim, posebno preferiranim prostorima, organiziraju proizvodnju dijelova ili čak cijelih proizvoda. Nerazvijene zemlje pokušavaju putem slobodnih zona dati inozemnim investitorima, multinacionalnim korporacijama, dodatne stimulanse kako bi investirale. Slobodne zone danas predstavljaju geta u kojima obespravljani radnici crnče bez ikakvih prava. Ne radi se o nekim civilizacijskim pravima, radi se o temeljnim ljudskim pravima koje zastupaju UN a tamo ih nema. Radnici u slobodnim zonama postaju nepotrební onog trena kada, iz bilo kojeg razloga, nisu u stanju ostvarivati visoke standarde koje pred njih postavlja poslodavac. Lokalna uprava i samouprava na čijem se području nalaze slobodne zone u fiskalnom pogledu uglavnom imaju malo. Stoga ne čudi da je infrastruktura u blizini slobodnih zona ispod minimalnih standarda iako je živa poslovna aktivnost.

Neoliberali, zagovornici kapital odnosa, najprije tvrde da je radnicima koji, istina bog mukotrpno rade, bolje nego da tih zona nema. Kako te i takve tvrdnje nisu bile dostatne iznose tvrdnje kako slobodne zone nisu ništa drugo nego obrazovni centri u kojima se neobrazovani radnici obrazuju i stiču nužnu industrijsku kulturu što će, tvrde oni, dinamizirati razvoj odnosne zemlje. Činjenica je, međutim, da slobodne zone i tehnološki parkovi uspijevaju ako su poslovne aktivnosti veće dodane vrijednosti i ako investitori ostaju duže vrijeme. Uglavnom mali je broj takvih slučajeva. Takvi slučajevi nisu locirani u slobodnim zonama već su dio gospodarske strukture onih zemalja u kojima se nalaze. Otuda predglobalizacijska praksa da su investitori iz razvijenih zemalja investirali u razvijenim zemljama; danas razvijeni napuštaju proizvodnju i posvećuju se stvaranju svojih marki. Periferija je bila tek eksploatacijsko područje s ponešto industrije vrlo slabo plaćene koju nije bilo moguće organizirati u razvijenim zemljama. Globalizacija kreira cjelokupna gospodarstva kao slobodne zone. U komunističkoj Kini to su kontrolirani procesi u drugima nema nikakve kontrole strani investitori rade što hoće. Oni

naprosto, kako bi sve bilo zakonito, diktiraju zakone koji ih na ništa ne obvezuju a daju im značajna prava. Tako političari, neki ih zovu komprador klasom, postaju referenti kapital odnosa što im omogućuje opstanak na temelju interaktivnih radnji koji čine jedni prema drugima.

Korupcija je samo dio priče.

Slobodne zone neće riješiti nagomilane gospodarske i društvene probleme. Razvoj nerazvijenosti, kako je to lijepo rekao Andre Gunder Frank, otišao je predaleko. Destrukcija nacionalnog gospodarstva, kao nužan preduvjet dolasku kapitala, bila je zabrinjavajuće učinkovita. Nacionalni interesi više ne postoje. Da je tome tako predstavnici vlasti govore o tome kako će, hvala bogu, biti dobri i neće dodatno povećati poreze. Time jasno daju do znanja tko je u svekolikim društvenim odnosima zavisna a tko nezavisna varijabla. Izjave o odlučnom branjenju nacionalnih interesa tek su priče bez sadržaja. Iskreno govoreći vrlo su male mogućnosti hrvatskih vlasti, bez obzira tko bio na vlasti, da autonomno pokrenu nužne procese. Međutim, male mogućnosti ne treba shvatiti da nije moguće potrebno učiniti. Male mogućnosti znače da su male i da traže izmjenu filozofije i veći napor koji će iznjedriti potrebna rješenja. Sindikati su dio priče. Revolucionarne izjave, ostatak prošlosti, koje često daju u javnosti predstavljaju ignoriranje stanja u kojem se nalazi Lijepa naša. Hrvatska bi mogla zadovoljiti zahtjeve sindikata ako i samo ako provedemo revoluciju. Revolucije danas nisu popularne, s jedne strane, a kapital odnos ih ne bi dozvolio, s druge strane. Tako da bi sindikati morali shvatiti da su slobodne zone naša budućnost ukoliko političari ne postanu državnici. Ovo nikako ne znači da se napusti pozicija srednjeeuropskog civilizacijskog okvira. Ovo znači da sindikati moraju shvatiti da je dio nezaposlenih, koji je zabrinjavajući, dio i njihovog nesnalaženja. Poslodavci prirodno funkcioniraju sukladno filozofiji kapital odnosa. Priča o društvenoj odgovornosti je lijepa za čuti, ali neće ništa ponuditi. Akcije velikog broja udruga za socijalnu pomoć najpotrebitijima samo je indeks tragičnog stanja u Lijepoj našoj.

Učinci slobodnih zona u Hrvatskoj nisu zadovoljavajući. Jedino Varaždin opravdava status slobodne zone. Ostale slobodne zone predstavljaju još jedan promašaj. Kako na jedinstvenom tržištu nema carina to će velik broj poduzetnika napustiti slobodne zone pa će one značiti još manje nego što su do sada značile. Međutim, kretanje poslovne aktivnosti u slobodnim zonama valja precizno analizirati kako bi se shvatilo, što katastrofičari tvrde, kako je naš gospodarski sustav neprimjeren imajući u vidu pravila igre u uvjetima globalizacije, s jedne strane, i, s druge strane, neodrživ jer se dramatično smanjuje sklonost investiranju. Ovom valja dodati, što sam nebrojno puta na ovim stranicama napisao, da inozemne investicije mogu biti podrška ali nikako temeljni pokretač dinamiziranja gospodarske aktivnosti. Slobodne zone pokazuju da uvjeti u kojim djeluju poduzetnici nisu identificirali kao konkurentnim uvjetima drugim slobodnim zonama iz našeg okružja, odnosno bivših tzv. socijalističkih zemalja.